

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ (ΜΓ΄)

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 484

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ - ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1994

Διατελέσαντες Διευθυντές
1952 - 54

† ΕΥ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
1952 - 1973

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956 - 1991

† ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ
1986

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ίδιοκτησία - Έκδοσις - Διεύθυνσις
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

(Έτησίαι)

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΡΧ. 2500

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΟΛ. 40

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 500

ΕΠΗΤΡΟΠΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΥΛΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ

ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΝΔΡΩΝΗΣ

ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ-ΔΕΔΕ

ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΠΗΤΡΟΠΗΣ

ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)

ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΑΣ (Νεάπολις Ίταλίας)

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ (Θεσσαλονίκη)

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ (Πάτρα)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ (Χαλκίδα)

Έμβάσματα "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ". Όδος Μελετίου Γεωγράφου 53 45 333 Ίωάννινα Τηλ. (0651) 26659

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Δημοσθένη Κόκκινου: Νεράϊδα Τρικάλων: Μερική θέα (έλαιολαδο)	65
Μάλλιου Σωσάνας - Άννας: Ό Γεώργιος Τραπεζούντιος. Παρουσίαση και έρμηνεία τής σκέψης του στην πραγματεία του Comparationes phylosophorum Aristotelis et Platonis (μελέτη)	66
Λάμπρου Άπ. Τατσιόπουλου: Γλωσσικά Τοπωνύμια (φιλολογική μελέτη)	72
Γιώργου Παπαστάμου: Άπό τò "Μηδέν στο άπειρο" στο άπειρο" στο πόνο του Μίσκιν (δοκίμιο)	75
Δ. Γαλάνη: Ένας τò Δέλεαρ (ποίηση)	78
Πάνου Δημ. Τζιόβα: Διαδήλωση (ποίηση)	78
Γιώργου Παπαστάμου: Σε ότι φεύγει (ποίηση)	79
Μανώλη Πράτσικα: Θεσσαλικό Θέατρο: Γρ. Ξενόπουλου οι φοιτηταί (κριτική θεάτρου).	80

Δ/ΝΣΕΙΣ:

Κεντρικών Γραφείων: Γ.Δ. Κόκκινος Μελετίου Γεωγράφου 53 45 333 Τηλ. (0651) 26659 Fax 24231

Άθηνών: Δικηγ. Γραφείο Κων. Δ. Κόκκινου Ίπποκράτους 4-10679 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 3613379

Τυπογραφείο: Έλ. Θεοδορίδη, Βαλαωρίτου 25 45 333 Ίωάννινα - Τηλ. 77358

Δημοσθένη Κόκκινου: Νεράϊδα Τρικάλων. Μερική θέα. (Έλαιόλαδο).

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΜΓ' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1994 * ΤΕΥΧΟΣ 484

Μάλλiou Σωσάνα-᾿Αννα

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙΟΣ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ἙΡΜΗΝΕΙΑ
ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΤΟΥ
ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ

COMPARATIONES PHYLOSOPHORUM
ARISTOTELIS ET PLATONIS

(Περίληψη ἀπὸ ἀνέκδοτη ἐργασία τῆς ἴδιας)

Τὸ ζῶηρὸ ἐνδιαφέρον που ἐπιδεικνύει ἡ σύγχρονη διανόηση γιὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα τὸ βασικὸ ἔναυσμα τῆς διερεύνησης τῶν σχέσεων Πλατωνισμοῦ καὶ Ἀριστοτελισμοῦ, ὅπως αὐτὲς ἀποτυπώνονται στὴ λατινικὴ πραγματεία τοῦ Γεωργίου Τραπεζούντιου "Comparationes phylosophorum Aristotelis et Platonis".

Μὲ τὴν ἐργασία αὐτὴ ἐπιχείρησα μίαν ἐρμηνευτικὴν προσέγγιση τοῦ λατινικοῦ κειμένου τῶν comparationes, μὲ στόχο νὰ φέρω στὸ φῶς τὸν τρόπο σκέψης τοῦ Τραπεζούντιου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους ἐκφραστὲς τῆς διαμάχης τοῦ 15οῦ αἰῶνα μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη. Ὁ Τραπεζούντιος διερεύνησε τὴ συλλογιστικὴ τῶν πλατωνικῶν ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ γωνία τοῦ Σχολαστικοῦ Ἀριστοτελισμοῦ τὸν ὁποῖο ἔθεσε πρὸς στήριξη τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Γιὰ ἕναν ὀλόκληρο αἰῶνα οἱ ἀπόψεις

του πυροδότησαν τή διαμάχη ανάμεσα στους δυτικούς στοχαστές, προκαλώντας τήν ὀργή τοῦ Βησσαρίωνα, ὁ ὁποῖος ἀπάντησε ὡς ὑπερασπιστής τοῦ Πλάτωνα¹ καί μ' αὐτόν τόν τρόπο συνέβαλε στήν ἄνθιση τῶν πλατωνικῶν σπουδῶν στή Δύση.

Ἡ κριτική πού ἀσκεῖ ὁ Τραπεζούντιος κατά τοῦ Πλάτωνα, ἐντάσσεται στά πλαίσια μιᾶς εὐρύτερης κριτικῆς τῶν δυτικῶν στοχαστῶν τοῦ 15οῦ αἰῶνα, ὁ ὁποῖος διέπεται ἀπό μιᾶ κριτική διάθεση ἀπέναντι στήν αὐθεντία τοῦ Πλάτωνα². Ἡ πραγματεία αὐτή ἀποτελεῖ ἕνα χαρακτηριστικό δεῖγμα κριτικῆς μελέτης τῶν συγχρόνως του κλασικῶν φιλολόγων, καθὼς εἶναι το σημεῖο σύγκλισης ὄλων τῶν ἀντιπλατωνικῶν τάσεως τῆς ἐποχῆς του³, στή διαμάχη τῶν ιδεῶν μεταξὺ Ἀριστοτελικῶν καί Πλατωνιστῶν, ἡ ὁποία ἔχει τίς ῥίζες της στήν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς διανόησης⁴.

Ὁ προφητικός χαρακτήρας τοῦ παρόντος ἔργου, ἐνθαρρύνει μιᾶ ἀργιοῖ ἐρμηνεῖα στήν προσπάθεια καθορισμοῦ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ κατά τόν Τραπεζούντιο προφητικὴ θεώρηση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ὡς ὄργανο τοῦ ἀντίχριστου⁵, ἀντικατοπτρίζει τή θέση πολλῶν χριστιανῶν στοχαστῶν τοῦ 15ου αἰῶνα, οἱ ὁποῖοι θεώρησαν τήν πλατωνικὴ διδασκαλία ὡς εἰδωλολατρικὴ ἀπειλή γιὰ τόν χριστιανισμό, καθὼς στήν ἐποχὴ τους παίρνει

---

¹ Ἡ ἀπάντηση τοῦ Βησσαρίωνα στήν κριτικὴ πού ἀσκησε ὁ Τραπεζούντιος κατά τοῦ Πλάτωνα στίς *Comparationes* του, φέρει τὸν τίτλο "Ἐλεγχοὶ τῶν κατὰ Πλάτωνος βλασφημιῶν" καὶ ἐκδόθηκε μαζί μὲ τὴ λατινικὴ μετάφρασή της ἀπὸ τὸν Ludwig Mohler τὸ 1927 (*Paderborn* 1927, ἑπ. *Aalen* 1967), ὡς δεῦτερος τόμος τοῦ τρίτου ἔργου του, *Kardinal Bessarion als theologe humanist und staatsmann, Funde und Forschungen*, σσ. 1-631.

² Βλ. James Hankins, *Plato in the italian renaissance*, E.J. Brill, Leiden, New York, Kobernhaven, Koln, 1991, σ. 165.

³ Βλ. ὁ.π., σ. 237.

⁴ Βλ. Β. Ν. Τατάκη, *Ἡ Βυζαντινὴ φιλοσοφία*, μετ. Ἐ. Καλπουρτζῆ Ἐταιρεία, Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ Γενικῆς παιδείας, Ἀθήνα 1977, σ. 252.

⁵ Βλ. Γ. Τραπεζούντιου, *Comparationes phylosophorum Aristotelis et Platonis, III, Venetiis, MDXXIII*, σ. 327 (στὸ ἐξῆς *Comp.*).

τὴ μορφὴ ἑνὸς παγανιστικοῦ νεοπλατωνισμοῦ μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Πλήθωνα⁶.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε τὴ φιλοσοφία τοῦ Τραπεζούντιου ἀπὸ τὴν ὀπτική γωνία τοῦ χριστιανοῦ στοχαστῆ, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ σώσει τὴ χριστιανοσύνη ἀπὸ τὸν εἰδωλολατρικὸ Πλάτωνα, τὶς μεταφυσικὲς θεωρίες τοῦ ὁποῖου θεώρησε ὡς πηγὴ ὄλων τῶν αἰρέσεων⁷. Ἐπίσης ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ Ἑλληνα λογίου μετανάστη, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ ἐπιβιώσει, γεμάτος ἀγχος καὶ ἀνασφάλεια σ' ἕναν ξένο τόπο⁸ καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ προσεταιρίζεται τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς⁹ προκειμένου νὰ δώσει λύσεις στὰ ἐκάστοτε προβλήματά του.

Ὁ Τραπεζούντιος παρακολούθησε τὸν Ἀριστοτελικὸ Σχολαστικισμό, ἀσπάστηκε τὴ δυτικὴ διανόηση¹⁰ καὶ θεώρησε τὸν πλατωνισμό τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὡς τὸ κύριο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν καὶ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους¹¹. Ἄν τὸ δοῦμε ἀπ' αὐτὴν τὴν ὀπτικὴ γωνία, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴν πολεμικὴ τοῦ Τραπεζούντιου ἐναντίον τοῦ πλατωνισμοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ γνώμη του ἐπισώρευσε πολλὰ δεινὰ στὴ χριστιανοσύνη¹². Ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ πῶς ἔγραψε τὴν

6. Βλ. Α. Κ. Μπαρτζελιώτη, Ἡ κριτικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους παρὰ Πλήθωνα ὡς ἔκφρασις τοῦ ἀντιαριστοτελισμοῦ κατὰ τὸν 16^ο αἰῶνα. Ἱδρυμα Ἐρεῦνης καὶ Ἐκδόσεων Νεοελληνικῆς Φιλοσοφίας, Ἐρευναὶ ἀρ. 1, Ἀθῆνα 1980, σ. 13.

7. Βλ. Γ. Τραπεζούντιου, *Comp. δ.π.*, II, σσ. 191 - 195.

8. Γιὰ τὴν τύχη τῶν Ἑλλήνων λογίων ποὺ κατέφυγαν στὴ Δύση βλ. Κ. Γιαννακόπουλου, Ἑλληνες λόγιοι εἰς τὴν Βενετίαν. Μελέται ἐπὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, μετ. Χ. Γ. Πατρινέλλη, ἔκδ. Φέξη, Ἀθῆναι 1965, σσ. 75-241.

9. Βλ. Angelo Mercati, "Le due lettere di Giorgio da Trebisonda a Maometto II", *Orientalia Christiana Periodica*, Vol. IX, 1943, σσ. 5-99.

10. Βλ. John Monfasani, *George of Trebizond. A Biography and a Study of his Rhetoric and Logic*. Columbia Studies in the classical tradition I, Leiden 1976, σ. 21.

11. Γιὰ τὶς θέσεις αὐτῆς τοῦ Τραπεζούντιου σχετικὰ μὲ τὴν ἐνότητα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὶς καταστροφικὲς συνέπειες τοῦ σχίσματος γιὰ τὸν ἑλληνισμό, βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος καὶ αἱ πρὸς Ἑλληνοτουρκικὴν συνεννόησιν προσπάθεια αὐτοῦ, (Ἡ "περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως" ἀνέκδοτος πραγματεία), Ἀθῆναι 1954, σσ. 93-165.

12. Ὁ Τραπεζούντιος ἤδη ἀπὸ τὸ πρῶτο βιβλίον προβάλλει τὸν νεοεθνικισμό τοῦ Πλήθωνα, ὁ ὁποῖος ἀκολουθώντας τὴν Πλατωνικὴ διδασκαλία, ἀρνήθηκε τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ κατέστρεψε τοὺς χριστιανούς μὲ τὰ συγγράμματά του. Βλ. Γ. Τραπεζούντιου *Comp. δ.π.*, I, σσ. 41-42: "Gemistus... Christum negaverit et Platonem adhererit, et scriptis cristianos insequatur suis."

Comparatio στην προσπάθειά του να υπερασπίσει τὸν Ἀριστοτέλη ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἐπίθεση ποὺ ἄσκησε ὁ Πλήθων κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, ὅταν ὀραματιζόταν τὴ δημιουργία μιᾶς νέας παγκόσμιας θρησκείας¹³.

Κύρια ἐπιδίωξε τοῦ Τραπεζούντιου κατὰ τὴ συγγραφὴ τῶν Comparationes ἀποτελοῦσε ἡ ἀνάσχεση τῆς ἀνερχόμενης πλατωνικῆς κίνησης μὲ ταυτόχρονη φθορὰ τῆς αὐθεντίας τοῦ Πλάτωνα, τὸν ὁποῖο οἱ δυτικοὶ μεταφραστὲς εἶχαν θεοποιήσει ἀφοῦ ἐνσυνείδητα παρέλειψαν καὶ ἀποσιώπησαν πολλὰ, διαπλάθοντας, ἔτσι ἓναν Πλάτωνα ἐκχριστιανισμένο καὶ ἀποκαθαρμένο ἀπὸ τὰ στοιχεῖο ἐκεῖνα ποὺ ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνα γιὰ τὸν χριστιανισμό¹⁴. Γι' αὐτὸ καὶ κύριο μέλημά του ἦταν νὰ ἀποδείξει πόσο μακριὰ βρίσκεται ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια ὁ Πλάτων¹⁵ καὶ νὰ ἀποκαλύψει στοὺς ἀναγνώστες τὸ βαθμὸ τῆς ἀπάτης ποὺ διέπραξε σὲ βάρος του¹⁶.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, θεωρεῖ ὡς ἀληθινὸ φιλόσοφο αὐτὸν ποὺ προσεγγίζει περισσότερο τὶς δογματικὲς ἀλήθειες τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐνῶ θεωρεῖ ξένον πρὸς τὴ φιλοσοφία ἐκεῖνον ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια¹⁷.

Ἡ πιὸ σημαντικὴ προσφορὰ τοῦ Τραπεζούντιου μὲ τὴν κριτικὴ ποὺ ἄσκησε στὶς Comparationes, ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ἔφερε στὸ φῶς τὰ ἀδύνατα σημεῖα τῆς πλατωνικῆς διδασκαλίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ στρέψει τὰ ὄπλα τῆς κριτικῆς τῶν δυτικῶν οὐμανιστῶν ἐνάντια, στὴν αὐθεντία τοῦ Πλάτωνα¹⁸. Ὁ Τραπεζούντιος εἶχε ἐπιτύχει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀπλὴ συκοφαντία. Παρουσίασε μιὰ κριτικὴ πρόκληση, ἡ ὁποία ἀνεπιφύλακτα ἀπέιλησε ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν κλασικῶν φιλολόγων τῆς ἐποχῆς του.¹⁹ Ὁ Τραπεζούντιος βρίσκεται σὲ πλεονεκτικότερη θέση ἀπέναντι στὴ σύγχρονή

13. Βλ. δ.π., III, σ. "Audivi ego ipsum Florentiae, venit enim ad concilium cum Graecis... cunq; rogassem, Christine an Machumeti? neutran inquit, sed non a gentilitate, differentem".

14. Βλ. James Hankins, Plato in the italian renaissance, δ.π., σ. 163.

15. Βλ. Γ. Τραπεζούντιου. Comp. δ.π., II, σσ. 60-206.

16. "Ο.π., I, σσ. 15-17.

17. "Ο.π., II, σ. 60.

18. Βλ. Ludwig Mohler, Kardinal Bessarion, 1. Band, s. 356.

19. Βλ. James Hankins, δ.π., σ. 242.

του διανόηση, λόγω τῆς δυνατότητας πού εἶχε νά προσεγγίξει αὐτά καθ' ἑαυτὰ τὰ κείμενα, μέ ἀποτέλεσμα νά τεκμηριώνει τὰ ἐπιχειρήματά του, τὰ ὁποῖα δύσκολα θά μπορούσαν ν' ἀρνηθοῦν οἱ δυτικοὶ ἀναγνώστες του²⁰.

Γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόηση τῆς συλλογιστικῆς τοῦ Τραπεζούντιου, ὀφείλω νά παρουσιάσω μία συνολικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς του, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχὴ στὴ σκιαγραφησὴ τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου, μέσα στοῦ ὁποῖο ἔδρασε ὁ Τραπεζούντιος, σὲ συνάρτηση πάντα μέ τὰ πολιτικοκοινωνικά δρώμενα.

Ὁ Τραπεζούντιος μέ τις θέσεις του ἐκφράζει μία συγκεκριμένη κοινωνικὴ καὶ ἱστορικὴ στιγμή, τὸ δεύτερο μισό τοῦ 15οῦ αἰώνα, ὅταν σημειώνεται ἡ κορύφωση τῆς ἀναγέννησης καὶ συμπίπτει χρονικά μέ τὴν παρακμὴ τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας, οἱ διανοητὲς τῆς ὁποίας ἀναδιατύπωσαν στὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς δογματικῆς, τις ἀριστοτελικὲς ἀπόψεις, μέ ἀπώτερο στόχο τὴν αὐστηρὴ φιλοσοφικὴ θεμελίωση τῶν θεολογικῶν δογμάτων. Τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, ὁ Ἀριστοτελισμὸς συνδέεται μ' ἕναν ἰδεολογικὸ συντητηρισμὸ, ἀφοῦ κύριο μέλημά του θεωρεῖται ἡ στήριξη τοῦ δόγματος, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ Πλάτων ἐκλαμβάνεται ὡς προοδευτικὸς, γιατί ἐκφράζει φιλελεύθερες ἰδέες²¹.

Παράλληλα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ συνέβησαν κοσμοϊστορικὲς ἀλλαγές μέ ἀποτέλεσμα νά παρατηρεῖται μία ἀλλαγὴ στὸν τρόπο προσέγγισης τῆς πλατωνικῆς σκέψης καὶ στὸν τρόπο ἐρμηνείας τῶν ἔργων του²². Οἱ δυτικοὶ οὐμανιστὲς υἱοθέτησαν νέα στάση ἀπέναντι στὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα, ὑποβοηθούμενοι ἀπὸ τις λατινικὲς μεταφράσεις τῶν ἔργων, πού τότε πρωτοπαρουσιάστηκαν στὴ Δύση²³.

Ἡ ἐρμηνευτικὴ προσπάθεια λοιπὸν τῆς παρούσης λατινικῆς πραγματείας προσφέρει σημαντικὸ ἔργο στὴν ἐπιστήμη, γιατί συμβάλλει στὴ διερεύνηση τοῦ γνωστικοῦ πεδίου τοῦ 15οῦ αἰώνα, καθὼς ῥίχνει ἄπλετο φῶς στὴ

20. Ὁ Τραπεζούντιος γράφοντας στὰ λατινικά τὴν πραγματεία του ἀπευθυνόταν στοῦ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς Ἰταλίας καὶ ιδιαίτερα στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους καὶ θεολόγους. βλ. Γ. Τραπεζούντιου, *Comp. δ.π.*, III, σ. 333. "Quas ob res, potifices oro, ecclesiarumq; praesules".

21. Βλ. Α. Κ. Μπαρτζελιώτη, Ἡ κριτικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους παρὰ Πλήθωνι ὡς ἐκφρασις τοῦ ἀνταριστοτελισμοῦ κατὰ τὸν 15 αἰώνα, δ.π., σ. 23.

22. Βλ. James Hankins, δ.π., σ. 164.

23. Βλ. Γ. Τραπεζούντιου. *Comp. δ.π.*, I, σ. 16.

διαμάχη Πλατωνισμού και Ἀριστοτελισμοῦ αὐτῆς τῆς περιόδου. Στὸ τέλος κάθε κεφαλαίου παραθέτω σχόλια, τὰ ὅποια σκοπὸ ἔχουν τὴν ἐπεξήγηση καὶ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου.

Οἱ δυσκολίες πού συνάντησα κατὰ τὴν προσέγγιση τοῦ λατινικοῦ κειμένου ὑπῆρξαν πολλές, δεδομένου ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ 15ου αἰώνα μ.χ. καὶ ὄχι τοῦ 4ου αἰώνα, κλασικὴ ἐποχὴ τῆς λατινικῆς γλώσσας. Χρειάστηκε λοιπὸν νὰ ἀνατρέξω σὲ παλαιογραφικὲς μελέτες προκειμένου νὰ προσεγγίσω τὴ γλώσσα καὶ τὰ σύμβολα - κλειδιά τῆς γλώσσας τοῦ λογίου. Στὸ κείμενο γίνεται εὐρεία χρῆση συμβολικῶν συντομογραφιῶν, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἔχουν ἐξελιχθεῖ καὶ δὲν εὐρίσκονται στὰ λεξικά.

Σημαντικὴ ἐπίσης δυσκολία κατὰ τὴν προσέγγιση τῆς συλλογιστικῆς τοῦ Τραπεζούντιου ἀπορρέει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κείμενο τυπώθηκε μόλις λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς τυπογραφίας καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ κείμενο παρουσιάζει ἀτέλειες. Σὲ μερικὰ σημεῖα παραλείπει ὀλόκληρες συλλαβές, τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ ἐννοήσουμε κατ' ἀναλογία πρὸς τὰ συμφραζόμενα στὴν περίπτωσή αὐτὴ ἢ ἀνάπλαση τῆς σκέψης του γίνεται μὲ τὸ κριτήριό τῆς συγκριτικῆς μελέτης.

Ἐπιπρόσθετες δυσχέρειες στὴν προσέγγιση τῆς συλλογιστικῆς τοῦ Τραπεζούντιου δημιουργεῖ καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ὀρολογία πού χρησιμοποιεῖ ὁ Τραπεζούντιος, μιμούμενος τὸ ὕφος τοῦ Ἀριστοτέλη ἢ τοῦ Πλάτωνα ἀντιστοίχως καθὼς καὶ ἡ συνειδητὴ παράφραση τῶν χωρίων τους. Δὲν παραπέμπει ἐπακριβῶς τὶς περισσότερες φορές, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ νοηματικὸς πυρῆνες γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἀναπτύσσει τὶς σκέψεις του.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ ἰδιαίτερη ἰδιομορφία πού προσδίδει στὸ κείμενο τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ λόγιος σκέφτεται ἑλληνικὰ καὶ γράφει λατινικά. Ἐτοί ἡ παρουσίαση τοῦ ἑλληνικοῦ τρόπου σκέψης τῶν δύο κλασικῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος ἐπιχειρεῖται κάτω ἀπὸ λατινικὸ μανδύα, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ δομὴ τοῦ κειμένου ν' ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνες τῆς λατινικῆς σύνταξης, ἐνῶ ἡ σκέψη καὶ ἡ νοηματικὴ σύλληψή του κινεῖται σὲ σφαῖρες τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

(Συνεχίζεται)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Λάμπρου Ἀπ. Τατσιόπουλου

ΓΛΩΣΣΙΚΑ^{24*}

ΤΟΠΟΝΥΜΙΑ

Ἑλλήνων χώρα ἡ Ἑλλάδα. Μυθική καὶ ἱστορική, χιλιετηρίδων ὑπαρκτή, ἡ προέλευση τῶν τοπωνυμίων τοῦ τόπου μας. Ἡ διασκευὴ καὶ ἡ παραφθορὰ μερικῶν, ἀπὸ ἄλλοεθνεῖς διαβατικoὺς κατακτητῆς, ἀνάγκασαν σὰν ὄστρακα νὰ κλείσουν μέσα τους τὴν ἑλληνική τους ἐσωτερική γλωσσική ἔννοια, τὴ ρίζα τους. Ἐτσι, μὲ τὴ βοήθεια μεγάλων λεξικῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας: ΗΣΥΧΙΟΥ: ΛΕΞΙΚΟΝ (ALDUS) Βενετίας 1514, HENRY G. LIDDELL - ROBERT SCOTT: ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ἙΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ, ἔκδοσης Ἰ. Σιδέρη Ἀθήνα καὶ ἄλλων γλωσσικῶν καὶ ἐγκ/κῶν, ἐφρόντισα τὴν ἐτυμολόγησι καὶ τοπωνυμίων Ἀγναντας Ἀρτας, στὴ συνέχεια πολλῶν τοπωνυμίων καὶ ἄγραφων σ' ἑλληνικά καὶ ξένα λεξικά λέξεων τοῦ γλωσσαρίου τοῦ τόπου μας, που ἔφερα στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Παραθέτω:

Ἐξ. Ἀγναντα: Πολύρρη (ἀγ-νάτα) ἀγ: ἀποκεκομ. τύπος τοῦ ἀνὰ μὲ τὴν ἔννοια "τῆς ἐξαπλώσεως ἢ ἐπεκτάσεως ἐπὶ τῆς ὅλης ἐπιφανείας μέρους τινός" Ἰλ. Σ. 562 καὶ Ὀδ. Ὡ.343. νάτα (ῥ. νάω: ῥέω): ῥέουσα. Ἡσύχιος. Ἐκτασι μὲ ῥέοντα νερά (Λεξ. L-S - τ. I, σελ. 7 καὶ Λεξ. L - S. τ. III σελ. 209 - 213).

Ἀμπλας: Βρύση. Ἀμπλάκημα: πλάνη, ξεγέλασμα. Δὲν ἔχει πηγαῖο νερό. Τροφοδοτεῖται ἀπὸ ποτάμι, χεῖμαρρο, ῥέμα. (Λεξ. L - S. τ. I σ. 140)

Ἀρμπορίς: Ὀρθή. Ἀρμπορίζω: ὀρθῶνα κατακόρυφα (Λεξ. Ἐλφ/κη τ. 3 σ. 484)

Ἀρτζα καὶ Ἀρτσες: Στολισμένη. Ἀρτίζω: κοσμῶ, ἄρτισσα: κοσμημένη, καλοντυμένη. "ἄρτισες περὶ τὸ σῶμα ἐστί" Ἡροδ. I 195. (Λεξ. L-S. τ. I σελ. 394 - 395).

Βίλλια: Εὐήλια (κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο - Βαγγέλιο, Βαγγέλης).

24 Βλ. Μ. Φίλου: "ΑΓΝΑΝΤΑ ΑΡΤΑΣ", ἔκδοσης Ἀδελφότητος Ἀγναντιῶν Ἀθήνας, ἔτους 1989, σελ. 550

Βουρτάπα: Στρωσίδου. (βου (ὄ) τάπα) βου: υπερβολικό, μεγάλο.

ὄ: εὐφωνικό. τάπα: στρωσίδι, τάπητας (Λεξ. L-S. τ. I σελ. 500 και IV 90)

Βουρτόπι: Λάκκα. (βου (ὄ) τόπος): μεγάλη χωραφιά.

Γκομάδι: Συγκέντρωση. (γ: εὐφωνικό. κίω: πηγαίνω. μάδι: ομάδα), στάνη.

Γκογκόι - Γκίοιγκόι: Ζωοτροφείο. (γ: εὐφωνικό. κί - κί: γρύλισμα ζώου: γουρουνιού, βοδιού, τριζονιού. Ἄριστοφ. Ἄχ. 746. (Λεξ. L-S. τ. II σελ. 739).

Γουργούσα: Πιπτοῦ (γοῦρος - γουσσάτο) γοῦρος: πλακούντας, πίττα. γουσσάτο: πίττα "γιά λεχῶνες γυναῖκες". Σόλων 30. και Ἄθην. 647 (Λεξ. L-S. τ. I σελ. 541).

Γραδέτσι: Γριούλα. γράδιον: ὑποκοριστικό τοῦ γραύς: γριά

2) γράδιο: ἀφρός βραστόγαλα. Ἄριστ. π. Ζ. Γ. 2.6.26.

(Λεξ. L - S. τ. I σελ. 542 κ. Λεξ. Δ. Κυριακοπούλου σελ. 160).

Ζάπια: Παχυνά (ζα - παιάω - πίων) ζα: πολὺ (ζάπλουτος) παιάω - πίων: παχύνω - παχύς. (Λεξ. L - S. II σελ 474 κ. τ. III σελ. 581).

Ζαπάντια: Πλούσια (ζα - πάντη) ζα: πολλὰ πάντη: κατὰ πάντα τρόπον. "πάντη πάντως" Πλάτων μ. 29 ἄ. (Λεξ. L-S. τ. III σελ. 428).

Ζίφος η Ζείφος: Ζεστός (κοκκινομάγουλος). (ζει - φύκος) ζει: βράζει ὡς δὲ λέβης ζει ἔνδον" ΙΛ. Φ. 362. Φ. 362. φύκος: (φυνκώ) "διὰ φύκους ἐντρίβω τὰς παρειάς" Κλημ. Ἄλεξ. 254 και "μυρίζεσθαι ἐπὶ γυναικῶν" Πλουτ. Ζ. 142 Α 643. (L - s. τ. II σελ. 420 και τ. IV σελ. 584).

Κακαρδίτσα: Περδικούλα, κακαρβίζω - κακκαβίζω: κακαρίζω. κακαρδίτσα - Περδικούλα πὺ λαλεῖ "τῶν περδίκων αἱ μὲν κακαβίζουσιν" Ἄριστ. π. και ἱστορικά. (Λεξ. L-S. τ. II σελ. 573).

Κατζέλι: Στεγνὸ καταζαίνω: καταξηραίνω, στεγνώνω. ΟΔ. Λ. 587. (Λεξ. L-S. τ. II, σελ. 619).

Κορκότια: Ψηλωμένα, κόρκορος: μεγαλόπρεπος. Ἄριστοφ. Σφ. 239. (Λεξ. L-S. τ. II σελ. 761).

Γκροχότια: Πικραλίδες (γ - κροχότια) κροχότια: πικρὰ ἀγριολάχανα. Θεοφτ. π. Φυτ. ἱστ. 7.7,2 (L - S. τ. II σελ. 761).

Λαζινιά: Λαζίνια. λαζίνης: πουλί, πὺ ἔβλεπαν νὰ θεραπευτοῦν, οἱ ἄρρωστοὶ ἀπὸ ἴκτερο (κιτρινάδα) Πλουτ. 2. 681 ἄ. (Λεξ. L-s τ. III σελ. 6 και τ. IV σελ. 611).

Μετζερίστρα: Βάραθρο (μετὰ - ζέρεθρον) ζέρεθρον: βάραθρον Στραβ. 389 (Λεξ. L - S. τ. II σελ. 419).

Μπλάζ: Περιπλανώμενος (μ - πλάζω) μ: εὐφωνικὸν πλάζω: περιπλανῶ "κάνω τινὰ νὰ πλανηθῆ" ΟΔ. Α. 75 καὶ Β. 396. (Λεξ. L - S. τ. ΙΙΙ σελ. 593).

Νησοριά: Κλωσσαριά νήσορ: νεοσσός, πουλάκι, ζώακι, ἀνθρωπάκι. Ἡσύχιος (Λεξ. L-S. τ. ΙΙ σελ. 232).

Οὐράτ': Ὀρατό, ἀντίθετο: ἀουράτ': ἀόρατο "πάει τ' ἀουράτ'", χάθηκε ἀπάνω, ψηλά.

Πατέρια: Πατερούλια. πατέριον: ὑποκοριστικὸ τοῦ πατέρα ἢ μικροὶ πατεράδες. Λουκιαν. Νεκρομ. 21 (Λεξ. L-S. τ. ΙΙΙ 499).

Πατεροῦ: Πατεροῦ, αὐτὴ πὺν φωνάζει τὸν πατέρα της. πατερίζω: καλῶ τὸν πατέρα. Ἀριστοφ. Σφ. 652 (Λεξ. L-S. τ. ΙΙΙ, σελ. 499).

Προμέτια: Κορομηλιές. Προύμος - προύμνον: κορομηλιά. Ἡσύχιος - Ἀέτιος (Λεξ. L - S. τ. ΙΙΙ σελ. 777).

Ῥέθι: Ξέφωτο. Βέθος: ὄψη, πρόσωπο, Σοφ. Ἄντ. 529 (Λεξ. L-S. τ. ΙV σ. 11)

Ῥουστάκα: ῥ. ῥουσίζω: εἶμαι κοκκινωπός, χρυσίζω. Γεωπονικά ΙΙ. (L-S. τ. ΙV σελ. 24).

Σανούδα, ἦ: Γλεντζοῦ, κωμική, σάννας, ὄ: γελωτοποιός. (L - S. τ. ΙV σελ. 37).

Σελία: Ξέφωτα. ῥ. σελάω: φωτίζω, φέγγω. Γρηγ. Ναζ. 272. (L-S. τ. ΙV σελ. 46).

Σελιανά: Ξέφωτα. (ῥ. σελάω) κατὰ τὸ προηγούμενο Σελία.

Σιαπλαντοῦ: Ἀποπλανημένη. σια: πρὸς ("σιαπάν' - σιακάτ'") ῥ. πλανάω: ξεγελάω, ἀπατάω. Εὐρ. Ἄποσ. 660. (Λεξ. L-S. τ. ΙΙΙ σελ. 594).

Σκέζα: Σχίσμα, ἄνοιγμα. ῥ. σκεδάω - σχάζω: σχίζω, ἀνοίγω. Ἄριστ. Νεφ. 409. (Λεξ. L - S. τ. ΙV σελ. 70 καὶ 270).

Σπία: Σπηλιά. σπή: σπήλαιον. ὈΔ. Β. 20 καὶ ΙΛ.Ν. 32. (Λεξ. L-S. τ. ΙV σελ. 101).

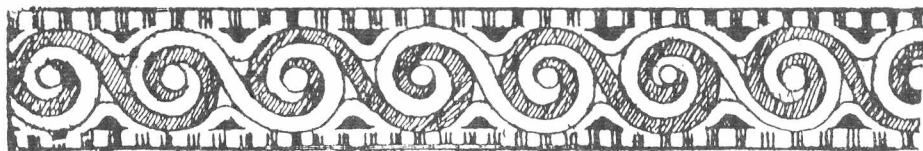
Στρανά: Καθαρά. (ζ' - τρανά), τρανής, ἔς ἐπίρρ. τρανώς: διαυγή, καθαρά: τόπος, ἦχος, φωνή. Σοφ. Αἴας 23. (Λεξ. L - S. τ. ΙV σελ. 360).

Φράστα: Ὀχυρώματα. ῥ. φράσσω: ὀχυρώνω. Θουκ. 8, 35. (Λεξ. L-S. τ. ΙV σελ. 573).

Φρίστ': Ἀνήλιο. ῥ. φρίσσω: ἀνατριχιάζω, τρουλιάζω. Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμέρ. 510 (Λεξ. L-S. τ. ΙV σελ. 577).

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γλῶσσα δὲν εἶχε λέξεις μὲ βγ-βγαίνω, γκ-γκρεμίζω, μπ-μπαλώνω, ντ-ντύνω, τζ-τζιτζίκι, τσ-τσαπί, φτ-φτερό, χτ-χτένι καὶ τίς ὁμόηχες αὐτῶν.

3. Ὁ γέρο Ἐπίσκοπος, Ἰρλανδὸς Μπέρκλεϋ

Ἡ ἀπάντηση δόθηκε! Τὴν πρωτοβουλία τὴν πήρε γιὰ νὰ ἀποκριθεῖ διαλεκτικὰ ἢ ἐπαναστατημένη σκέψη καὶ ἡ λογικὴ! Τίποτ' ἄλλο. Ὡστόσο, μποροῦσε ἡ ἐρώτηση σχετικὰ μὲ τὴ "σύγχυση" στὸν Πολιτισμὸ, νὰ μὴν εἶχε κἀν τεθεῖ. Γιατί, γιὰ τὴν ὅλη, αὐτὴ σύγχυση στὴ σκέψη κάποιος φταίει, αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπαίτιος καὶ νεκρὸς ἔτι, κυβερνάει τοὺς ζωντανούς!

Κάποιος, λέει, φταίει ὁ Ἰρλανδὸς - ἐπίσκοπος γέρο - Berkeley, αὐτὸς που "ὀρίσας" τὸ Πνεῦμα ὡς ἔνωση τοῦ Νοῦ καὶ τῆς Βούλησης ἐβεβαίωσε τὴν ὑπαρξὴ τῆς Ἐλευθερίας!. Ποῦ λοιπὸν εἶναι, τὸ φταίξιμό του; Δὲν πρόκειται, βέβαια γιὰ σύγχυση μόνο, ἀλλά, γιὰ κάτι περίπλοκο καὶ ἀνεξήγητο. Κι' ὁ ἐπαναστάτης Λένιν, - Θεὸς σχωρέστον-, τὸ παρα-δέχτηκε αὐτὸ καὶ ἀσχολήθηκε μάλιστα πολὺ σοβαρὰ μὲ τοὺς διαλόγους τοῦ "Ἦλα καὶ τοῦ Φιλόνου".

Ἄπ' αὐτόν, λοιπὸν, τὸν γέρο Μπέρκλεϋ ξεκίνησε τὸ "λάθος" ἢ προσποιημένη προσ-πάθεια νὰ ἐξηγηθεῖ ὁ Κόσμος δογματικὰ καὶ μὲ τὸ ... Πνεῦμα! Ἡ σκέψη εἶναι τὸ θεμελιακὸ στοιχεῖο, τὸ πιὸ σπουδαῖο τὸ πρῶτο. Σύμφωνοι. Ἄλλὰ μπορεῖ τὸ Πνεῦμα νὰ δημιουργήσῃ τὴν ὑπαρξὴ. Τὸ πνεῦμα μπορεῖ νὰ παραγάγῃ τὴν ὕλη;

Μπορεῖ λέει, ὁ γέρο Ἐπίσκοπος Μπέρκλεϋ ἂν ἀρνηθοῦμε τὴν ὑπαρξὴ τῆς ὕλης, καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἀκόμα κόσμου ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν παραδοχὴ μπαίνει ἐμβόλιμα ἡ παραδοξολογία καὶ τὸ παράλογο! Ἄλλὰ αὐτὴ τὴν μπερκλεϥκὴ παραδοξότητα, πρέπει ὅπως στοχάζεται νὰ τὴ λάβει σοβαρὰ ὑπόψη του.

Ὁ Ντενίξ Ντιντερό, ὁ συγγραφέας τῆς περίφημης ἐγκυκλοπαίδειας, που ὀνομάστηκε "Ἡ ἱερὴ συμμαχία ἐνάντια στὸ φανατισμὸ καὶ τὴν Τυραννία" γράφοντας τὸν "Περίπατο ἐνὸς σκεπτικιστῆ" στὰ 1747, πολὺ πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ Λένιν καὶ τὸν Μάρξ, σημείωσε τὰ ἀκόλουθα στὰ "Γράμματα γιὰ τὸ θέμα τῶν Τυφλῶν" κατανοώντας τὴ βαθιὰ σημασία στὸ σύστημα τοῦ Μπέρκλεϋ: "Εἶναι ἓνα σύστημα ποὺ γιὰ ντροπὴ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο νὰ κατανοηθεῖ καὶ τὸ πιὸ παράλογο ἀπ' ὅλα".

(Τὰ "Γράμματα, στους Τυφλούς και ὁ Περίπατος τοῦ Ντενίς Ντιντερό κατασχέθηκαν ἀπὸ τοὺς "Βασιλιάδες" καὶ στοίχισαν στὸν Πρόδρομο τοῦ Λαμάρκ και τοῦ Δαρβίνου ἕνα χρόνο φυλακῆ).

Πέρασαν τόσοι αἰῶνες καὶ τὸ Παράλογο τοῦ Μπέρκλεϋ δὲν *κατανικήθηκε*. Πλείστοι ὅσοι ἄνθρωποι ἐξακολουθοῦν νὰ σκέπτονται, πιστεύοντας πὼς ὁ κόσμος δὲν εἶναι παρὰ μιὰ *ψευδαίσθηση*, ἀρέσουν ὅλες, οἱ λαμπρὲς παραπλανητικὲς "ἐλευθερίες" οἱ ἄριστα ἀνεκτὲς στὰ συστηματικὰ συγγράμματα τοῦ Μπέρκλεϋ. Ἄρα ὁ γερο Ἴρλανδὸς Ἐπίσκοπος, δὲν ὑπῆρξε ποτέ... ἀτύχημα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Ἀντίθετα, μὲ λίγη καλὴ θέληση θὰ εἶχε νομίζουμε τὴ δύναμη, σὰν τὸν Κάντ νὰ ἐξοστρακίσει τὸ *ἀπόλυτο* ἀπ' τὴν περιοχὴ τοῦ θεωρητικοῦ λόγου. Ἐκτὸς μήπως εἶχε τὸν "ἀστιγματισμὸ" τοῦ Δομίνικου Θεοτοκόπουλου.¹

Ἄλλὰ ὅταν ὁ Κόσμος, γίνεται παραδεχτό, πὼς δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ψευδαίσθηση εἶναι φυσικὸ στοχαστὲς σὰν καὶ τὸν Μπέρκλεϋ νὰ στέκονται αἰῶνιοι ὑπηρέτες τῆς Κοινωνικῆς ἀνθρώπινης Μοίρας, μέσα στους εὐρεῖς χώρους τοῦ Παγκόσμιου *στοχασμοῦ*.

4. Ὁ πόνος τοῦ Μίσκιν καὶ ὁ σολιψισμός!

Ἐγὼτερα ἀπ' ὅλα αὐτά, μποροῦμε νὰ ποῦμε συμπερασματικά, πὼς ἡ ὕλη δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ φανταζόμαστε ὅταν σκεφτόμαστε ὅτι ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα μας. Οἱ αἰσθήσεις μας καὶ τὰ ἀντικείμενα εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα.

Τὰ ἀντι-κείμενα, ὑπάρχουν. Αὐτὸ εἶναι βέβαιο. Ἄλλὰ μέσα μας. Καὶ δὲν ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ μᾶς. Εἶμαστε θύματα λέει ὁ *ἐπί-σκοπος* νοητικῆς πλάνης καὶ ψευδαίσθησης, ὅταν πιστεύουμε ὅτι γνωρίζουμε τὸν Κόσμο καὶ τὰ πράγματα σὰν κάτι *ἐξωτερικό*, ἀφοῦ αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν παρὰ μέσα στὸ Πνεῦμα μας.

Ἐτοῦτος ὁ λαθεμένος συλλογισμὸς εἶναι μιὰ σοφιστεία μπερκλεϋκοῦ τύπου. Ὁ ἰδεοκράτης αὐτὸς μπερδεύει τὰ πράγματα. Τοὺς δίνει ιδιότητες, τέτοιες, ὅπως μᾶς τὶς φανερώνουν οἱ αἰσθήσεις μας. Αὐτὲς μᾶς ἀπατοῦν. Παραμορφώνουν τὴν ὕλική πραγματικότητα. Συμπέρασμα: Ἡ ὕλική πραγμα-

1 * Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς ὁ μεταφυσικὸς ἰδεαλισμὸς τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὑπάρχει στὰ εὐαγγέλια, δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν ἰδεοκρατία τοῦ Μπέρκλεϋ.

τικότητα δὲν ὑπ-άρχει. Κι ἂν ὑπάρχει ἔχει μορφή παραμορφωτική. Μήπως εἶχε ὁ γερο-φιλόσοφος τὸν ἀστιγματισμὸ τοῦ El Greco;

Ἄς εἶναι: Ὅλα, λοιπόν, ὑπάρχουν μέσα στὸ νοῦ μας!

Τὶ παραλογισμός, ὦ Ντενίς Ντιντερό! Ποῦ μᾶς ἔσπρωξε, ἀλοίμονο, ὁ γέρος Ἴρλανδὸς τοῦ Κεντρμπορῦ; Φτάσαμε πιά σ' ἓνανε τέλιο σολιψισμό.

Ὁ Κόσμος δὲν ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ τὴ σκέψη μας; γι' αὐτὸ "Εγώ, ὁ μόνος ἀπὸ τίς ιδέες μόν. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅπως καὶ τὰ ὑλικά ἀντικείμενα, δὲν εἶναι γιὰ μένα παρὰ σύνολα...".

Ἄκριτος ἰδεαλισμὸς ποὺ τὸν προσονόμασαν: Σολιψισμό! Ἄπ' ἐδῶ τί μπορεῖ νὰ βγεῖ πέρα ἀπ' τὸν ἐγωϊσμὸ καὶ τὸν παραλογισμό; Στὸν πολιτικὸ χῶρο ἓνας ἀπάνθρωπος φασισμός. Ἄμα κανεῖς τὸ συνειδητοποιήσει καλὰ αὐτὸ, ξέρεῖ ὡς ἄνθρωπος τί πρέπει νὰ κάνει.

Γιατί ὁ ἀληθινὸς συγκαιρινὸς ἄνθρωπος θέλει νὰ γνωρίσει αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ ὑπάρχει καὶ ὄχι τὸ Μηδὲν καὶ τὸ Ἄπειρο. Αὐτὸ, ποὺ ὑπάρχει, καὶ ἔχει πρακτικὰ ἐνδιαφέροντα.

Ἡ βαθύτερη πηγή τῆς Ἐπιστήμης εἶναι ἡ καθαρὴ ἢ ἀφοσιωμένη θεώρηση ἢ διαυγῆς ἐμβάθυνση, ἢ ἀκρόαση τῶν ἀπαντήσεων ποὺ ἔρχονται, ἀπ' τὸν ἀντι-κειμενικὸ κόσμο.

Ὁ μελλοντικὸς Κόσμος θὰ εἶναι, ὅπως θὰ τὸν κάνει ὁ ἄνθρωπος. Ὅλα τὰ κοσμοεἰδῶλα τύπου μπερκλεϋκῆς ἰδεοκρατίας θὰ καταρρεύσουν ὡς ψευδῆ; καὶ οἱ συστηματικὲς ἐνότητες γνώσης θὰ πραγματώνουν ἔργο ἐπιστήμης.

Ἐνάντια στὴν ἀμάθεια καὶ στὸ σκοταδισμό στὴ σύγχυση καὶ τὴν ψευδαίσθηση! Ἄλλοιῶς ἡ ἀδικία καὶ τὰ δεινὰ θὰ παρα-μείνουν. Ὅσο κι ἂν εἶναι περιορισμένα, ὅπως τώρα, δὲν θὰ πάψουν νὰ εἶναι τὸ σκάνδαλο. Τὸ "γιατί" τοῦ Ντιμίτρι Καραμάζωφ θὰ ἐξακολουθεῖ ν' ἀντηχεῖ σὲ ὀλάκερη τὴν Εὐρώπη καὶ τοῦ 21 αἰῶνα. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐξέγερση δὲν θὰ πεθάνουν παρὰ μαζὶ μὲ τὸν τελευταῖο ἄνθρωπο!

Κι' ὅσοι ἐπι-ζοῦν θὰ λαχταροῦν γιὰ πάντα ἓναν πρίγκηπα ζητιάνο, ἓναν πρίγκηπα Χριστὸ νὰ ξαναγουρίσει στὸ λαὸ γιὰ νὰ ἄρει στοὺς ὤμους του τὸν Πόνο δηλαδή - ἓναν Μίσκιν ντοστογιεφσκικὸ ἥρωα -, ποὺ ἐγκαταλείπει τὸν Κόσμο, γιὰ νὰ σώσει τὸν Κόσμο. Ἐναν μεγάλο Εἰρημιστὴ, ποὺ προσεγγίζει τοὺς Ταπεινοὺς καὶ ἐπιστρέφει σ' αὐτούς.

Κι' ἀνάμεσα σὲ τόσο ὕψος ν' ἀκούει ἀδιάφορος, σὲ ἴλιγγο μέσα ν' ἀκούει καὶ νὰ λέει:

*Ὁ πιὸ ὁμορφος κόσμος ἀπορρίματα,
ρίγμένα στὴν Τύχη ἐδῶ κι ἐκεῖ....*

Κι' ὅμως δὲν παύει νὰ Ξημερώνει!

ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ

Πρωϊνὸ συνηθισμένον
 καὶ τὸ πλῆθος στ' ἀδιέξοδο βαδίζει
 φωνάζοντας συνθήματα.
 Στὰ πλακάτ σωστὲς οἱ σκέψεις
 Μὰ ποιὸς μπορεῖ νὰ τὶς διαβάσει
 Ἐδῶ γεννήθηκαν οἱ πλούσιοι κι' οἱ φτωχοὶ
 κι' εἶναι γραμμένο ἔτσι νὰ πεθάνουν.

«Ο Κύκλος του Μάρτη» Πάνος Δημ. Τζιόβας

ΕΝΑΣ ΤΟ ΔΕΛΕΑΡ

Στὴ μνήμη τῆς Ρωζάνης Παυλέα

Ἕνας τὸ δέλεαρ
 ὁ πιὸ πικρὸς
 ὁ πιὸ σκιερὸς καβαλάρης.
 Κι ἦτανε τόσοι:
 Ὁ σγουρομάλλης ἔρωτας
 οἱ γλάροι
 τὸ δοξάρι τῆς πλώρης
 - ἦτανε τόσοι -
 γιὰ κεῖνα τὰ γραμμένα χεῖλια
 χτὲς μὲ τὰ χρώματα
 Ρωζάνη.

Δ. ΓΑΛΑΝΗΣ

ΣΕ Ο,ΤΙ ΦΕΥΓΕΙ...

Πόσων αιώνων σπαραγμό φέρνουμε μέσα
στη ψυχή μας
Πόση νύχτα, πού για μᾶς χαράματα, δὲν ἔχει ποτέ.
Καὶ γύρω μας κοιτά πού ὅλα φεύγουν... Κοίτα πού ὅλα
τραβοῦν στὰ χάη
σὰν πλοῖα παλιά, ὄνειρικά, σὰν σπασμένα νέα καράβια.
Καὶ μεῖς κοιτᾶμε. Κοιτᾶμε τὴ ροὴ τὸν κύκλο τοῦ Φωτὸς
πού στροβιλίζει σ' ἀτέρμονη δίνη.
Κοιτᾶμε τὸ ἀδιάκοπο ρεῦμα τοῦ Εὐρίπου, τὴν τυφλὴ
μπλάβα ροὴ τῆς ἀδιάκοπης ἀλλαγῆς
Τὸν περήφανο δίαυλο
Τὸ μέγα ποτάμι τὸ ἀπὸ Χρόνο
Τὰ πρόσωπα πού τὸ κοιτοῦν
καί... περνοῦν καὶ τοῦτα μαζί του
ὅπως καὶ ἡ γυμνὴ ὡραία γυναῖκα πού χάρτινη
κολυμπᾷ
καὶ περνᾷ στα κύματα σὰν ἄσεμνο γλυκὸ δημοσίευμα...
Εἶναι ἀδύνατο ἐδῶ νὰ μιλάει κανεῖς
γιὰ κάτι τὸ σταθερό,
μῆτε γιὰ τὸ καλὸ μῆτε γιὰ τὸ κακό,
μῆτε γιὰ τὴν ὀμορφιά, τὴν ἀλήθεια, τὴ δικαιοσύνη
Τίποτε δὲν ὑπάρχει ἐδῶ, πού νὰ μπορεῖ κανεῖς
νὰ τὸ κατανομάσει
Γι' αὐτὸ μέσ' στὸν αἰώνιο σπαραγμό μας.
Φωνάζουμε σὲ ὅ,τι φεύγει νὰ μᾶς ἀφήσει
τὸν πόνο του,
γιὰ νὰ τὸν μεταλλάξουμε σὲ Ἐλπίδα
μέσα σ' ἓνα περιστρεφόμενο ὑδάτινο σύμπαν
πλασμένο ἀπὸ Φῶς
ἡδονῆς καὶ ὀδύνης!

Γιώργος Παπαστάμος

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Ι. ΘΕΑΤΡΟ

Θεσσαλικό Θέατρο

Γρ. Ξενόπουλου: ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΑΙ

Μουσική διασκευή του έργου "ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΑΙ" του Γρηγόρη Ξενόπουλου είναι ή καλλιτεχνική Θεατρική του Θεσσαλικού Θεάτρου.

Η παράσταση ένθουσιάζει και καταχειροκροτείται. Έχει κινητικότητα, έχει άρκετη θεατρική ροή και πρωτότυπο αυτοσχεδιασμό φαντασίας.

Πρόσθετα ή μουσική είναι εξαιρετική στη συνοδευτική προσαρμογή ενώ υπάρχει ρυθμός και μελωδία. Και επίτελους δέν ακούγονται και μπουζουκοειδείς νότες.

Έτσι αυτό το σηνοθετικά Λιγάπολα κερδίζει έντυπώσεις και έπιτυχία.

Όμως οι παρατηρήσεις μας πάνω σ' αυτό τó θεατρικό είδος που παρουσιάζει αλλοίμονο με τόση καλλιτεχνική αυταρέσκεια, ό χαρισματικός Κώστας Τσιάνος, δέν είναι καθαρή μουσική κωμωδία γιατί κινείται ανάμεσα στην προκειμένη σηνοθετική πρόθεση και επίδιωξη αλλά και σε έπιθεωρησιακά νούμερα.

Ός μουσική κωμωδία δέν προσφέρει τó φινό παίξιμο τού μπριάντε ήθοποιού ένψ τά ίδια αυτά έπιθεωρησιακά νούμερα καταλήγουν πάντα στά ταμπλ βιβάν τής αλήστου μνήμης - έπαναστατικής θεατρολογίας εκείνης τού ΜΑΟ.

Ό Κ. Τσιάνος πιστεύει ότι μπορεί νά διαπραγματευθεί έντελώς έλεύθερα τά μυστικά τής μουσικής κωμωδίας με κάποια ήλεγμένη έστω, συλλογική απόδοση νεαρών και καλαντούχων. Δέν είναι θέση αυτό, ως θεατρική πρακτική. Η μουσική κωμωδία είναι υπόθεση τών όλίγων ήθοποιών με ώραίες φωνές, με μπρίο και με έντυπωσιακές κινήσεις παντομίμας, διαλόγου και ταπεραμέντου.

Θά αναφέρουμε ακόμα σε όρισμένα σημεία πρόζας και διαλεκτικής ίσως και νά περνάει διαφορετικότερα και μιά και κάποια άτονη σηνική παρουσία.

Άπό τούς ήθοποιούς αναφέρουμε τó μπρίο τής Ν. Στεφάνου, τόν Άν. Λούδαρο και την άεικίνητη Κ. Καραλούκα. Ό Θαν. Σκαρλίκος και ό Ήλ. Χριστόδουλος έδωσαν την αίσθηση τού πεπειραμένου ήθοποιού.

Ό Δ. Γεωργιάδς θά πρέπει νά έπιλέξει αυτός και μόνο αυτός την θεατρική άποστολή και σύμφωνα με τó τάλέντο του.

Ό Κ. Έμμανουήλ, ή Άγλ. Καραβέλα, ό Γ. κοντραφούρης, ό Κ. Μαλινδρέτος, ή Χρ. Μπάρα, ό Π. Νοϊφελτ, έτίμησαν τó Κ. Τσιάνο με τó σωστό παίξιμό τους.

Σχετικές οι χορογραφίες τού Βάλς, τού Ταγκό και τού Κάν-Κάν, γιατί χρειάζεται και ή αντίστοιχη ίθαγένεια.

Τελείως άρνητική ήταν ή είσοδος στη σηνή από τó ένα κι από τó άλλο μέρος, τών ήθοποιών σε γραμμή τελετουργικού χαρακτήρα και θεατρικού προσανατολισμού.

Στό κείμενό μας έχουμε αναφερθεί και στην καλλιτεχνική αυταρέσκεια τού Κ. Τσιάνου.

Είναι δικαιολογημένη άφου ό χαρισματικός αυτός θεατράνθρωπος σημιώνει πολλές καλλιτεχνικές και θεατρικές έπιτυχίες.

Όμως αυτή ή ίδια καλλιτεχνική αυταρέσκεια τόν έμπόδισε νά δώσει σηνικά την ευαισθησία γιά ένα περισσότερο άμιγές θεατρικό σχήμα, άσχετα άν κερδίζουν χειροκροτήματα οι Θεσσαλικές έγγραφές τών φοιτητών.